

ВИБАЧЕННЯ ЯК ПОЛІПЛОКУТИВНИЙ МОВЛЕННЕВИЙ АКТ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Буренко Т. М., *викладач*

Мовленнєвий акт (МА), який реалізує комунікативну інтенцію вибачення, є невід'ємною частиною вербальної комунікації. Однак в сучасній лінгвістиці немає єдності поглядів щодо питання про їх статус та мовленнєвоактові характеристики, що зумовлює необхідність вирішення цієї проблеми.

Установленню прагматичного типу висловлення, яке реалізує вибачення, заважає відсутність загально визнаної класифікації МА.

Існує досить велика кількість класифікацій мовленнєвих актів за семантичними ознаками, за комунікативною направленістю та ін. Загальним для всіх існуючих класифікацій є той факт, що всі вони ґрунтуються на експліцитно виражених характеристиках мовленнєвих актів. В залежності від критеріїв, які покладено в основу виділення МА, висловлення-вибачення по-різному осмислюються в різних класифікаціях.

Аналіз існуючих класифікацій мовленнєвих актів дозволяє дійти висновку, що мовленнєві акти вибачення не виділяються в окремий клас і більшістю дослідників розглядаються в групі актів, які виражаються одиницями мовленнєвого етикету: експресив; бехабітив; перформатив; сатисфактив; акти визнання, ритуальні мовленнєві акти.

З огляду на принципи комунікації висловлення, що реалізують комунікативну інтенцію вибачення, є дискурсивним утіленням стратегій негативної ввічливості, які виражають прагнення мовця до дистанціювання від слухача, до свободи своїх дій.

Кінцевою метою застосування висловлень з інтенцією вибачення є прагнення вплинути на поведінку співбесідника у необхідному для мовця напрямку. Для вибачення немаловажною метою є також і встановлення такого емоційного контакту, який дозволив би співбесідникам продовжити підтримувати відношення в необхідній тональності (наприклад, дружні, теплі, щирі). Тому в мотиви мовця входять не тільки прагнення здійснити вплив на слухача з метою здобуття для себе деяких переваг. Характер даних висловлень вказує на те, що мовець, вибачаючись, намагається передати слухачеві особливу прихильність, тим самим розраховуючи на відповідну прихильність з боку слухача.

Клас МА вибачення можна символічно представити у наступному вигляді:

$$(M/C) (B) V_{\text{нб}} \rightarrow \text{ПЕ} (=P),$$

де С – слухач, (В) – відношення мовця (М) до того, що відбувається (змінна одиниця, яка визначається різними психологічними станами, реакціями мовця на нанесену їм образу слухачеві, або бажанням запобігти виникненню провини); $V_{\text{нб}}$ – іллокутивна функція вибачення; ПЕ – перлокутивний ефект, який відображає відновлену рівновагу (Р) в міжособистісних стосунках зі слухачем.

Умовою пропозиціонального змісту в **ретроспективному корегувальному МА вибачення** є вираження мовцем свого емоційного стану – почуття провини, яке є наслідком його малефактивної дії по відношенню до слухача. Підготовчою умовою (або прагматичною пресупозицією, заданою комунікативною ситуацією) є істинність пропозиції, вираженої МА вибачення. Умовою щирості є бажання мовця залагодити свою провину та водночас спонукати слухача надати вибачення. Суттєвою умовою, що відповідає іллокутивній меті, є намір мовця позбутися почуття своєї провини та спонукати слухача надати вибачення.

Умовою пропозиціонального змісту в **превентивному МА вибачення** є вираження емоційного стану мовця – стурбованості можливими негативними наслідками порушення норм етикету його власними діями. Підготовчою умовою є істинність пропозиції, вираженої МА вибачення. Умовою щирості є бажання мовця запобігти виникненню почуття провини за можливе порушення норм етикету. Суттєвою умовою є намір мовця вербалізувати свій емоційний стан, аби не допустити виникнення почуття провини.

В умовах успішності вибачення простежується поєднання ознак експресива та реквестива: вони співпадають для переважної більшості умов ретроспективних корегувальних МА вибачення і превентивних МА вибачення, хоча в останньому різновиді спонукання слухача до відповіді не є релевантною умовою щирості або суттєвою умовою.

Таким чином, МА вибачення демонструє дві рівновеликі провідні іллокутивні сили і є полііллокутивним.